

DVANÁCTÁ PŘEDNÁŠKA

Dornach, 4. srpna 1922

Co působí za tvorbou ceny: objektivnost v subjektivních pochodech. Peníze a jejich obvyklé znaky. Jako kupní peníze zprostředkují směnu. Vznikají ze zboží, ale jsou nereálným konkurentem zboží. Jako půjčovní (podnikatelské) peníze přijímají svou hodnotu prostřednictvím lidského ducha. Jako darovací peníze jsou vydávány na výchovu nebo nadace a jsou chráněny před kapitalizací v půdě. Přejít od peněz půjčovných k darovacím. Metamorfózy národohospodářské hodnoty peněz v cirkulaci. Stárnutí a odumírání peněz. Staré peníze jako peníze darovací. Asociativní zprostředkovávání půjčování a darování. Zkrocení peněz prostřednictvím asociace. Vyrovnávání mezi kupními, půjčovnými, darovacími penězi a tvorbou peněz prostřednictvím asociace.

GA 340

Rudolf Steiner

Včera jsem vám formuloval jednu velice důležitou otázku, která vyvstala, když národní hospodářství začalo víc a víc přecházet do hospodářství světového. Nuže, právě tím dostává ale otázka ceny podstatně jiný význam, než jaký předtím v hospodářském životě měla. A musíme se ještě na leccos podívat, dříve než si budeme moci udělat představu o faktorech, které vlastně cenu určují; neboť to, co se nakonec objevuje na trhu nebo vůbec v cirkulaci statků jako cena - jako zjevná cena, abych tak řekl - to má vlastně mnohem menší národohospodářský význam než to, co se nachází za tvorbou ceny, co teprve nakonec vede k tvorbě ceny a co je také základem kolísání ceny.

Nyní je tomu tak, že tyto věci, které se nacházejí před tvorbou ceny, jak na straně kupujícího, tak na straně prodávajícího, že tyto věci se včleňují do sociálních souvislostí, na nichž závisí, v jaké situaci kupující vůbec je, jestli kupující musí určité sumě peněz přiřadit větší nebo menší hodnotu - hodnotu nikoli snad jen v subjektivním smyslu. Národohospodářsky připadá to, co je subjektivní, v úvahu jen potud, pokud to správným způsobem vychází z objektivních pochodů, pokud to spočívá na správném posouzení těchto objektivních pochodů. Ale hodnota peněz připadá v úvahu především také v objektivním ohledu. Neboť hospodářskou otázku dnes není možné sledovat zcela odděleně od otázky sociální. Jen pokud si člověk skutečně povšimne vzájemného působení těchto dvou oblastí, může dospět k platnému úsudku. A tak si skutečně musíme uvědomit, že nespokojenost, ona sociální nespokojenost, která je pak základem sociálních nepokojů, souvisí především s tím, co tvorbě ceny

předchází a co se nakonec v tvorbě ceny uplatňuje. Ukázal jsem vám, že i v odměňování, tedy v oné tvorbě ceny, která se v dnešním hospodářství vyjadřuje nakonec ve výši mzdy, máme vlastně co dělat s koupí a prodejem. Z toho pochopíte, že všechno, co vede k bojům o mzdu, spočívá v podstatě na sociálních souvislostech, jejichž součástí je jak dělník, tak i podnikatel, a co právě ústí v onu tvorbu ceny, kterou tvoří mzda. Takže musíme tedy především vědět, jakým způsobem působí to, co dnes jak při koupí a prodeji, tak při odměňování, tak i u ostatních věcí v národním hospodářství hraje zkrátka onu velkou roli, nakolik působí peníze jako takové v rámci hospodářského procesu na tvorbu ceny. Musíme rozlišovat mezi tím, co nakonec vzniká jako cena peněz, a tím, co vlastně dává hodnotu peněz v hrsti, abych tak řekl - jak v hrsti prodávajícího, tak i v hrsti kupujícího. Musíme se dnes proto podívat poněkud blíže na peníze.

Ba, v národohospodářských úvahách najdete o podstatě peněz všelijaké krásné věci. Tak například zjistíte, jak se u podstaty peněz vypráví v národohospodářských úvahách právě o vlastnostech, které peníze, mají-li být vůbec jako peníze upotřebitelné, mají mít. Nuže, na tyto vlastnosti, které tu bývají uváděny, na ty se přece jenom musíme trochu kriticky podívat, abyste viděli, jak se z leččehos, co je v současnosti národohospodářskými představami, musíme dopracovat k něčemu poněkud odlišnému. Uvádí se, že peníze musí mít za prvé obecně uznávanou hodnotu. Nyní se bude jednat o to, kdo je v tomto případě oním uznávajícím, tím skutečně uznávajícím. Neboť tím, že se řekne, že peníze musí mít obecně uznávanou hodnotu, se neřeklo ještě vůbec nic. Tím se pouze poukázalo na to, že mají nějakou vlastnost mít; neřeklo se však, jak tuto vlastnost mohou získat. Druhá vlastnost je ještě pozoruhodnější. Tady se například říká: Mělo by být možné to, aby peníze měly malý objem a aby pak přece, protože jsou velmi vzácné, při malém objemu mohly mít vysokou hodnotu. To je ten nejlepší prostředek - on to pochopil už Lykurg, který zavedl poněkud objemnější peníze jako prostředek proti neoprávněnému obohacování - tato vlastnost peněz je zcela mimořádně vhodná k tomu, aby se daly snadno uchovávat a aby už z tohoto důvodu byly poměrně značným lákadlem k obohacování; protože kdyby dvacetimarkovky byly veliké jako stůl, měl by to člověk s jejich uchováváním těžší. Takové bohatnutí by pak nebylo tak pohodlné jako dnes; lidé by si snadněji všimli, že někdo bohatne a tak podobně. Jedná se tedy skutečně o to, že něco takového se dá konečně říci jen z opravdu povrchních příčin. Potom se říká, že peníze musí být libovolně dělitelné. To je také něco, co jsem našel v jedné národohospodářské příručce. Ale to se také nedá udělat jinak než nějakým uznáním, něčím, co se teprve vykoná. Je to tedy cosi velice nebulózního. Pak se říká, že peníze se musí dít snadno uchovávat. Inu, tato vlastnost snadného uchovávání, to je právě to, co se nám v celém svém významu ukáže teprve, až budeme hotovi s naší dnešní úvahou.

Musíme si totiž uvědomit nejen to, že to, čím je příroda, získá svou národohospodářskou hodnotu vlastně teprve, když se to dostane do cirkulace národního hospodářství, když je to uchopeno prací, musíme si uvědomit nejen to, že také práce získá národohospodářskou hodnotu skrze způsob, jakým je organizována, jakým je členěna, a že i kapitál získá hodnotu jen tím, že je uchopen duchem člověka avpracován do národohospodářského procesu, ale musíme si uvědomit také to, že i peníze jako takové získávají hodnotu cirkulací samotnou. Nyní se musíme zamyslet nad tím, jak se peníze během cirkulace mění. Předpoklady k tomu se nacházejí už v tom, co jsem vám přednesl.

U peněz máme nejprve co dělat s běžnými kupními penězi, tedy s takovými penězi, které používáme, abychom si koupili něco, co nám poslouží ke spotřebě. Pak máme ale co dělat také s penězi půjčovnými - to jsme také už viděli. Nyní je otázkou, jestli půjčovní peníze jsou skrze svou národohospodářskou souvislost úplně to samé jako peníze kupní. Vezmete-li v úvahu kupní peníze,

musíte si položit otázku, jak vznikají kupní peníze mezi ostatními prvky kupování a prodávání. Nuže, vznikají tím, že ten, kdo peníze použije, dává s těmito penězi nejenom něco, co způsobuje bezprostřední výměnu, nýbrž co výměnu zprostředkovává, co se do výměny včleňuje. Takže penězi je - jak jsem to už v těchto dnech vyložil - všechno to, co se jako prostředník včleňuje do výměny. Řekl jsem vám, že z tohoto hlediska může být penězi i hrách. Jestliže získám hrachu nejenom tolik, kolik sám mohu sníst, nýbrž získám-li hrách, abych ho použil k tomu, že ho zase vyměním za nějaký spotřební předmět, tak jednoduše činností zprostředkování proměním to, co jinak může být naprosto spotřebním předmětem, v peníze. Je velice duchaplné, co v tomto ohledu říká **Spengler20**, který jinak všechny věci hodnotí v nepoužitelném ideovém směru, který má ale někdy naprosto správné apergu, že zejména v jistém období římského vývoje, národohospodářsky pojato, se penězi stali lidé, totiž otroci. Dokud otroka potřebuji sám, to znamená dokud jako starý Říman získám jen tolik otroků, kolik použiji ve svém hospodářství, potud je otrok samozřejmě výrobním prostředkem; v tom okamžiku však, kdy se otrok také půjčuje, kdy někdo měl - jak tomu v jistém období římského panství bylo - takový zástup otroků, že je mohl půjčovat, že se dali použít k všelijakým užitečným věcem, které bylo tedy možné za otroky vyměnit, tehdy se otrok stal penězi, takže se o této době dá říci: Lidé se stali penězi. To je u Spenglera zcela správné apergu. Z toho ale můžeme vidět, jak se to, co působí jako kupní peníze, vytváří z toho, co jinak podléhá jen směně. A bude se jednat o to, že to, co se pak používá jako peníze, bude jako peníze nejužitečnější, když to nebude - abych tak řekl - oscilovat sem a tam mezi snědením a vyměňováním, jak by tomu bylo u hrachu, čímž by ovšem v procesu cirkulace také podstatně kolísala hodnota, ale když to - a k tomu je potom právě potřebná určitá, byť i tichá dohoda těch, kdo peníze používají - je něčím, co se nepoužije k ničemu jinému než ke směně, ke zprostředkování. To je to podstatné, že se peníze používají jen ke zprostředkování, ke směně a že se tedy nejí.

Ovšem podívejte se, od těchto kupních peněz se zcela podstatně liší to, co jsou peníze půjčovní; neboť u kupních peněz nemáte žádné jiné důvody pro jejich hodnotu, pro jejich odhad, to znamená pro jejich ohodnocení, žádnou jinou nezbytnost ohodnocení než tu, kolik za ně dostanete. A to nijak podstatně nemění ani doba; neboť ať již si koupíte libru masa dnes, nebo si ji koupíte za nějaký čas, musíte tuto libru masa posuzovat podle její konzumní hodnoty; a vzhledem k této libře masa mohou peníze možná získat jinou hodnotu, ale pro člověka, který ji sní, taková libra masa vlastně jinou hodnotu získat nemůže. Je jenom podstatné, že ona libra masa se dá jíst jenom po určitou dobu, protože se maso kazí. To také patří do národohospodářství, že všechny věci, které jsou skutečnými spotřebními předměty, podléhají zkáze.

Použijeme-li nyní peníze jako ekvivalent v čisté směně, pak máme ovšem v penězích oproti předmětům podléhajícím zkáze nereálného konkurenta, skutečného nereálného konkurenta, protože peníze právě za normálních poměrů jako by zkáze nepodléhaly - říkám výslovně: jako by zkáze nepodléhaly. Tady vidíme, co vnáší do národního hospodářství něco nezdravého, nechají-li se zde působit jiné poměry, než jsou ty, které v národním hospodářství působí ve skutečnosti. Máme na jedné straně co dělat s takovými zařízeními, že peníze mají za všech okolností svou platební hodnotu, lhostejno, jaké místo jinak zaujímají ze sociálního hlediska - peníze mají svou platební hodnotu a zdánlivě si tuto platební hodnotu uchovávají. Ve skutečnosti si ji však neuchovávají. Všechny ostatní věci jsou poctivé. Maso začne zapáchat za určitou dobu, za kterou právě podle své kvality může začít zapáchat; peníze to neudělají, ať se už vyskytují v jaké chťejí kvalitě. Peníze to zjevně neudělají. A přesto si musíme říci: Jestliže se některý druh zboží na základě nějakých okolností stane za určitý čas

dražším nebo levnějším, jelikož si sám o sobě musí díky svým kvalitám uchovávat v lidském životě tutéž hodnotu - musí si ji uchovávat díky tomu, že musí být spotřebován ve správnou dobu a objevit se musí zboží nové - peníze to však nedělají, pak jsou peníze jako takové, čistě jako prostředek směny, proto nereálným konkurentem, že nijak nedávají najevo, že vlastně také podléhají změnám. Jestliže si dnes musím koupit libru masa za určitou sumu peněz a za čtrnáct dní si tutéž libru musím koupit za jinou sumu peněz, pak za to nemůže ono maso, že příště musím například vydat peněz víc, ale mohou za to peníze. Mohou za to jen a pouze ony peníze. A pokud ty peníze na sobě nesou ještě i potom stejné číslo, pak vlastně začínají lhát; neboť jejich hodnota se snížila. Jestliže musím dát při směně za libru masa víc peněz, pak se snížila jejich hodnota. To je naprosto samozřejmé. Vnáším tak tedy prostřednictvím cirkulace peněz do procesu něco, co tu vlastně národohospodářsky vůbec není. Národohospodářsky se ta věc má úplně jinak. Národohospodářsky se to má tak, že peníze prostě v důsledku hospodářského procesu samotného prodělávají změny.

A nyní musíme vyhledat příležitosti, kdy peníze prodělávají změny. Kromě obvyklých kupních peněz máme peníze půjčovní, ony půjčovní peníze, které tedy někdo dostane, aby začal s nějakým podnikáním, které pro něj nejsou penězi kupními, ale stávají se pro něj právě penězi podnikatelskými. Tyto podnikatelské, tedy půjčovní peníze mají podstatně jinou hodnotu, podstatně jinou vlastnost. V podstatě jsou tyto půjčovní peníze vlastně něco úplně jiného než peníze kupní. Stanou-li se kupní peníze penězi půjčovnými, zůstává tu z toho jen to, že se zlato nebo stříbro nebo papír vnáší do jiné oblasti života. Hodnotnou se ta věc stane na základě úplně jiných věcí. Teď, když se do cirkulace dostanou půjčovní peníze, se totiž jedná o to, že zasahuje duch člověka, že zasahuje lidské myšlení, a díky tomuto působení lidského myšlení získávají nyní půjčovní peníze svou vlastní hodnotu. Bylo by mnohem důležitější, aby se na bankovku, jež se půjčí člověku, který něco podniká, napsalo ve chvíli, kdy tuto bankovku použije, jestli je tento člověk hospodářským géniem, nebo jestli je hospodářským idiotem; neboť na způsobu, jak si v tomto stojí, teď závisí hodnota těchto půjčovných peněz v národohospodářské situaci.

A jestliže nyní přejdeme od půjčovných peněz k tomu, co jsem zde uvedl jako třetí druh peněz a o čem se dnes obvykle vůbec nemluví, co ale hraje v národohospodářském procesu tu největší roli, jakou si jen dovedeme představit, jestliže přejdeme od půjčovných peněz k penězům darovacím - darovacími penězi je v podstatě všechno, co se vydává na výchovu, to právě hraje obrovskou roli v národohospodářském životě; darovacími penězi je také všechno to, co se vydává na nadace, i všechno to, co způsobuje, že se kapitál nehromadí rušivým způsobem v půdě její kapitalizací, čímž je právě národní hospodářství ruinováno - jestliže se na tyto darovací peníze podíváme, pak musíme říci: Tyto darovací peníze budou pro toho, kdo je ve svém životě odkázán na kupní peníze, prostě bezcenné. Ztratí svou hodnotu. Darovací peníze jsou totiž vzhledem ke kupním penězům protikladem, což vyplývá už z toho, že kupovat může ten, komu se daruje, zatímco ten, komu se darovat nebude, s těmito penězi kupovat nemůže.

Máte tedy tři druhy peněz, které jsou navzájem kvalitativně zcela odlišné, peníze kupní, půjčovací a darovací. Ovšem, jak se vzájemně chovají peníze kupní, půjčovací a darovací, to se dá posoudit jedině tehdy, budeme-li sledovat národohospodářské souvislosti povahy, řekněme, takovým způsobem sou- kromohospodářské, jak jsme to včera hypoteticky předpokládali, že jistým způsobem představují určitý druh uzavřené oblasti. Přijdeme tu totiž na to, že za určitou dobu všechno to, co je půjčovnými penězi, přechází v peníze darovací. Jinak tomu ani nemůže být u takové uzavřené hospodářské oblasti, jakou světové hospodářství je. Půjčovní peníze musí postupně zcela přejít v

peníze darovací. Půjčovní peníze se nesmí - abych tak řekl - hrnout nazpět do kupních peněz, aby je rušily. Půjčovní peníze přecházejí do peněz darovacích. Tak to musí vypadat v uzavřené hospodářské oblasti. Co dělají peníze v oblasti, kde pracují jako darovací peníze? Tady se znehodnocují. Takže můžeme říci: Budeme-li mít oblast peněz kupních, pak budou peníze představovat určitou hodnotu. V oblasti darování budou mít peníze pro všechno, co existuje v oblasti kupování, hodnotu negativní, dají této kupní hodnotě zmizet. A mezi tím je vytvářen přechod u peněz půjčovných. Půjčovní peníze postupně mizí v penězích darovacích.

Možná, si řeknete, že se to dá těžko poznat. Ono to skutečně není snadné; ale je škoda, že si tu nemůžeme celé měsíce uvádět údaje o jednotlivých případech, na kterých se dá pozorovat, jak se to skutečně děje tak, jak jsem to teď říkal, s ohodnocováním a znehodnocováním peněz. To by byl ale právě onen úkol, abyste do jisté míry to, co může být zde na tomto velice krátkém kurzu řečeno, považovali za podklad pro další národohospodářské práce. Během čtrnácti dnů je samo zřejmě možné poskytnout jen určité podněty. Uvidíte ale, že tato národohospodářská tvrzení, která jsme si zde uvedli, se budou všude při jednotlivých ohledáních proměňovat v národohospodářské pravdy, které pak bude možné vědecky a také prakticky zhodnotit.

To se nyní děje ve skutečnosti, že prostě v národohospodářském procesu procházejí peníze metamorfózou, že získávají rozdílné kvality, když se stávají penězi půjčovnými nebo darovacími. To ale kašírujeme, když prostě necháme být peníze penězi a řídíme se podle čísla na nich nadepsaného pro jednotku a podobně - kašírujeme to, nasazujeme tomu masku. Skutečnost se mstí, když tuto svou mstu ukazuje v kolísání cen, které tu v národohospodářském procesu prostě je, které my svým rozumem vůbec nestačíme pojímat, které však svým rozumem právě máme postihnout. Člověk nemá, abych tak řekl, nechat peníze prostě jenom tak vtékat do cirkulace a dávat jim zde naprostou volnost, aby si dělaly, co chtějí; neboť tím vlastně děláme v národním hospodářství něco zcela osobitého. Není-liž pravda, jestliže potřebujeme v nějaké pracovní souvislosti, řekněme, zvířata, tak si je ochočíme a používáme je pak jako zvířata ochočená, zkrocená. Uvědomte si, jak dlouho musí člověk zajíždět jezdeckého koně, než je použitelný ata- kdále. Pomyslete jen, co by bylo, kdybychom zvířata nekrotili, ale používali je jako divoká, kdybychom krocení nevěnovali vůbec žádné úsilí! Peníze necháváme v národohospodářském procesu cirkulovat úplně divoce. Když se jim zachce, abych tak řekl, necháme je, aby získaly onu hodnotu, kterou mají jako peníze půjčovací, kterou mají jako peníze darovací, a potom čekáme, když odněkud nějaký člověk, který je průmyslníkem, má peníze, které se nesprávně proměnily z jeho půjčovných peněz v peníze darovací, když ten pak zaplatí své dělníky, že to vypadá jinak, než když by své dělníky zaplatil, řekněme, z peněz čistě kupních. Čím víc je člověk odkázán na to, aby své dělníky platil z čistě kupních peněz, tím méně jim může dát, to znamená že tím levněji mu pak oni musí dávat své produkty; čím víc je člověk s to platit z peněz již proměněných, z peněz, které již přešly do sféry peněz půjčovných nebo darovacích, tím více mzdy jim může dát, tím dražší mohou oni dát své produkty na trh. Jedná se tedy o to, abychom tuto věc tedy svým rozumem uchopili.

Tak, jak se ty věci zkrátka mají, bylo by nutné funkci peněz neustále korigovat. Dejme tomu takové národní hospodářství, které hraničí s jiným národním hospodářstvím, to se může tím, že nechá peníze fungovat jako takového divokého koně, aniž se do toho uvede soudnost, dostávat do kalamitních stavů s cenou za nějaké zboží, za něco, co člověk potřebuje. Dokud je národní hospodářství obklopeno jinými národními hospodářstvími a dokud se proti němu neuplatní žádné represálie, tak se tento druh zboží prostě importuje, zvětší se import. Tím se ta věc koriguje. Ve světovém hospodářství žádná korektura neexistuje, protože z Měsíce se žádné zboží dovézt nedá. Jinak by světové hospodářství bylo také jenom hospodářstvím národním, kdyby se dalo z Měsíce nebo z Venuše atakdále importovat

a zase na ně exportovat; ale v tom spočívá právě ona velká otázka, co se stane z národohospodářské nauky tím, že se Země stane onou uzavřenou hospodářskou oblastí.

Nuže, dejme tomu, že byste se rozhodli, že necháte peníze zestárnout. Máte tedy nějaký peníz, ať už je z jaké chce hmoty a ať už má na sobě jaké chce číslo, řekněme s letopočtem 1910, a vezmete si jiný peníz s letopočtem 1915; dejme tomu, že peníz, který ponese letopočet 1915 a který tedy tenkrát jako národohospodářské peníze vznikl, by se rozumným zacházením stal tím, čím se jinak směnné produkty také stávají: tyto peníze by se za nějaký čas znehodnotily. Řekněme, že tyto peníze

- není-liž pravda, čísla, která teď uvádím, jsou vedlejší, jsou tu jen pro názornost; co se musí projevit ve skutečnosti, je předmětem nekonečně mnoha, avšak dosažitelných kalkulací, jak ještě uvidíme - ale předpokládejme, že by tento peníz byl v roce 1940 znehodnocený pro národohospodářský styk. Tento peníz by tedy měl jenom mezi lety 1915 a 1940 určitou hodnotu. Tehdy by měl hodnotu, kterou je, jak hned uvidíme, možné určit. Jestliže tedy peníze ztratí svou hodnotu v národohospodářském procesu po pětadvaceti letech, pak peníz, nesoucí letopočet 1910, ztratí svou hodnotu v roce 1935. Je to tak, že nosím-li u sebe peníze, dodávám tím svým penězům určitou vlastnost, dodávám svým penězům určitý druh stáří. Tyto peníze zde, ty z roku 1910, ty jsou starší, ty zemřou dříve než ty druhé tady, ty z roku 1915. Můžete nyní říci, že to je programová věc.

Ne, není to žádný program; to, co jsem zde právě rozebral, je skutečnost. Tak to chce i národohospodářský proces. Ten sám způsobuje, že peníze stárnou. A že zdánlivě nestárnou, že člověk může zdánlivě nakupovat za peníze z roku 1910 ještě v roce 1940, to je jenom maska. Člověk pak totiž ve skutečnosti nenakupuje za tyto peníze, nýbrž pouze za domnělou peněžní hodnotu. Jestliže peníze tímto způsobem, že letopočet jejich vzniku něco znamená, budou v mé peněžence stárnout - stárnutím nazývám neustálé se přibližování svému odumření - pak se právě tím, právě jejich stárnutím vtiskne penězům hodnota, jako se vtiskuje hodnota člověku jeho stárnutím. Každé žijící bytosti se vtiskuje nějaká hodnota; peníze náhle ožívají, vtiskuje se jim hodnota. Proč? Představte si toto: Mladé peníze, tedy pro letošní rok letošní peníze, tedy správně peníze z dvaadvacátého roku, tyto peníze z dvaadvacátého roku budou samozřejmě dobrými kupními penězi; ale jestliže teď někdo bude podnikatelem a bude se ptát: „Jak se já při svém podnikání zaopatřím penězi? Zaopatřím se při svém podnikání, které musí být možná podle mé kalkulace uzpůsobeno, řekněme, na dvacet let, penězi starými nebo mladými? Když vezmu staré peníze, budou eventuálně za pět nebo za dva roky znehodnocené; nemohu tedy přistoupit na to, abych použil staré peníze, nýbrž potřebuji, musím-li počítat s kalkulací na dlouhou dobu, peníze mladé.“ Mladé peníze tedy získávají pod vlivem dlouhodobého podnikání zvláštní národohospodářskou hodnotu, mnohem větší národohospodářskou hodnotu než peníze staré. Tato národohospodářská hodnota je potom zde, to je nyní jejich hodnota. Předpokládejme ale, že budu mít v plánu takové podnikání, které si předběžně vyžádá kalkulaci jen na období tří let. Tady bych byl přece špatným národohospodářem, kdybych teď vzal docela mladé peníze; neboť mladé peníze jsou díky tomu nejhodnotnější a nejdražší. Obstarám si tedy levnější peníze, jestliže je potřebuji kratší dobu. A tak vidíte, že tímto způsobem začíná pro toho, kdo musí vynakládat na peníze ducha, začíná hrát stáří peněz roli, kterou si on uvědomí.

Myslete ale, prosím, na to, že to není nic, co by tu jinak také nebylo. Jenomže to tu je jinak jako divocí koně a navzájem se to jenom ruší a tím jsou vyvolávány nezdravé národohospodářské poměry. Jestliže naproti tomu peníze zkrotíte, jestliže skutečně uděláte to, že dáte penězům věk a mladé peníze jako peníze půjčovni necháte být hodnotnější než peníze staré, pak penězům vtiskujete onu reálnou hodnotu, kterou uplatňují, kterou mají vzhledem ke své pozici v národohospodářském procesu. Tato

hodnota je tu podstatnou měrou jen tehdy, jsou- li peníze penězi půjčovnými; neboť i když jsou peníze penězi půjčovnými, jako kupní peníze si uchovávají svou dřívější hodnotu. Nemusíte si také nijak zvlášť lámat hlavu, jestli si pro to, co jako podnikatelé konzumujete, máte opatřit ještě jiné peníze a podobně, ono se to koriguje samo od sebe.

Nyní si ale představte, že dojde k oněm darováním, která mají v národohospodářském procesu také svůj význam, k oněm darováním, o kterých jsem již v mnohém ohledu hovořil. Darováním je všechno to, co se například dává do výchovy, zejména jedná-li se o svobodný duchovní život. Ono je tomu tak ovšem už i nyní, jenomže si toho lidé nevšimnou. Když darujete přímo, pak je do toho zapojena vaše soudnost. Teď darujete také, jenomže se to dá do daní atakdale, tam to zmizí ve všeobecné mize hospodaření a člověk to celé nepozoruje. Tím to ale probíhá nadivoko, jinak by se do toho dostala soudnost. Přemýšlejte ale, jaké peníze použijete, bude-li se jednat o darování, pokud teď budete myslet skutečně národohospodářsky. Jedná-li se o darování, použijete staré peníze, které co nejdřív po darování ztratí svou hodnotu, takže kupovat může právě tak akorát ten, kterému je ta věc darována.

Pak se jedná o to, že v národohospodářském procesu musí nastat samozřejmě omlazení, že peníze musí mít své následovníky. Snadno ale pochopíte, že se zde nyní jedná o to, že nikoli prostě libovolným způsobem nebo prostřednictvím všeobecného hospodářského chaosu, všude šířeného hospodářským státem - který právě u všeho vyvolává zmatení hodnot tím, že směšuje peníze půjčovní, kupní atakdale, zatímco se tyto peníze od sebe ve skutečnosti přece oddělují - snadno pochopíte, že neponechá-li se ta věc libovůli, ale vnese-li se do ní soudnost, že stačí pouze postavit nutná asociativní sdružení mezi kupní peníze, půjčovní peníze, darovací peníze a obnovu peněz. Nesmíte prostě, řekněme toho, kdo peníze půjčuje, nechat, aby je půjčoval bez jakéhokoli smyslu, nýbrž tento člověk bude ve spojení se svou asociací. Ta mu bude zprostředkovávat ten nejrozumnější způsob, jak by mohl půjčovat, a bude mu zprostředkovávat ten nejrozumnější způsob, jak by mohl darovat. Jestliže se daruje - přičemž může být ponecháno rozhodnutí každého, aby daroval - prodělávají však peníze, pokud mají hodnotu roku, právě tentýž proces. Jedná se pouze o to, že v národohospodářském procesu musí být nakonec na základě soudnosti způsobeno to, co se beztoho děje a co je pouze maskováno, totiž aby se peníze, když doslouží, prostě shromažďovaly. A na počátku kupního a prodejního procesu dostanou teď opět svou původní hodnotu, to znamená že dostanou svůj nový letopočet; avšak přecházejí na toho, kdo nyní bude opět zpracovávat přírodní produkt, přírodní produkt, vystavený teď opět práci - kde se jedná o pouhou koupi a prodej. To je ono zprostředkování asociativní cestou.

S uvedenými třemi druhy peněz je třeba zacházet různým způsobem. Je třeba s nimi zacházet takto: Počínaje darovacími penězi, které budou penězi nejstaršími, je musíte předat asociaci, aby bezcenné peníze zase vpravila do procesu, a sice tam, kde začíná přírodní produkt, aby se spojily s prací, což nemůže dělat vůbec žádné národohospodářské potíže. V čem tedy vlastně spočívá to, co by tu bylo jiné, než jak je tomu nyní? Inu, spočívá to v tom, že v této uzavřené hospodářské oblasti, která není hospodářstvím národním, hraničícím s nějakým dalším, kam se dá exportovat a importovat, že zde vzhledem k penězům vznikají tři oblasti: oblast půjčovných peněz, oblast kupních peněz a oblast darovacích peněz. A jestliže někde dojde k tomu, co se jinak musí korigovat ze sousedství pomocí exportu a importu, pak je to nyní korigováno těmito třemi oblastmi. Způsobí-li kupní peníze nějakou poruchu, pak peníze do sféry kupních peněz odpovídajícím způsobem přitékají nebo z ní odtékají, stejně tak u sféry peněz půjčovných - tak jako jinak z jiných zemí - nebo u sféry peněz darovacích. To se ale reguluje samo od sebe z toho důvodu, že pokud se

vyskytnou nepravidelnosti - nepravidelnosti se budou vyskytovat a musí se korigovat. Život nemůže spočívat v tom, že se žádné nepravidelnosti vyskytovat nebudou; je to prostě nepravidelnost, když si naplníte žaludek, musíte to pak zase strávit - tak musí neustále vznikat stavy, za nichž jsou kupní peníze pro určité zboží příliš drahé nebo naopak levné, pak proudí ony levné peníze do druhé oblasti, takže na druhé straně se opět stávají dražšími než peníze kupní. Co se jinak neustále koriguje jen exportem a importem, koriguje se v rámci této oblasti samo od sebe. Co je zapotřebí, je skutečně jen lidská soudnost. Tu do toho člověk dostane tak, že tu budou sedět asociace, které dokážou na základě svých zkušeností pozorovat a podle těchto pozorování převádět odpovídající věci do skutečnosti.

Takže se dá říci, že se dnes jedná skutečně o to, abychom především správně uchopili podstatu peněz. Tuto podstatu peněz člověk nechápe prostě z toho důvodu, že má peníze před sebou vlastně vždycky jako něco, na čem není vůbec vidět, co to vlastně je; neboť neexistují peníze jako takové, ale jenom tyto tři druhy peněz v sociálním organismu, a ještě k tomu se každý druh stane tím, čím tu je, teprve v okamžiku, kdy vstoupí do národohospodářského procesu nebo kdy přejde z jednoho druhu národohospodářského procesu do druhého. Také v procesu se peníze neustále mění. Jedná se o to, že člověk peníze pořádně pozná, aby mohl říci něco o tom, jakou roli hrají, teprve tehdy, až se stanou výrazem ceny pro něco jiného. Neboť národohospodářský proces se dá prostě prohlédnout jen tehdy, nezůstaneme-li stát na jeho povrchu a nebudeme-li pouze sledovat, jak věci vypadají na povrchu. Jestliže zůstaneme na povrchu, bude dnes samozřejmě desetifrank desetifrankem, ať na něm stojí 1910 nebo 1915 nebo 1920, je to pořád ten samý desetifrank, povrchně viděno, a při obvyklé koupi se také tak chová. Toho si všimnu jen tehdy, mám-li méně, tehdy si všimnu, že nastal rozdíl, anebo když ty věci podraží. Ale v tom, že mám méně nebo že věci podražily, v tom právě spočívá to, o čem jsem mluvil, když jsem vám tedy ukazoval, že peníze mohou být starší či mladší. Jestliže tedy budeme chtít prohlédnout národohospodářský proces, nebude možné, abychom mluvili o drahých nebo levných penězích nebo o drahém nebo levném zboží, ale budeme muset především, protože peníze jsou to, s pomocí čehož dnes národohospodářský proces zvládneme - že s náhražkami peněz je třeba zacházet podobným způsobem, o tom budeme zítra ještě mluvit - nejprve poznat peníze v jejich vlastní podstatě. To je to vůbec nejdůležitější. Tady se skutečně nesmíme bát proniknout pod povrch a do hloubky, abychom viděli, co tu je vlastně jako základ. A musíme se vzdát toho, že budeme v národohospodářství mluvit o levných a drahých penězích vzhledem ke zboží, nýbrž budeme si muset uvědomit, že v životním procesu národního hospodářství musíme mluvit o penězích starých a o penězích mladých.